

GLASILO HRVATSKE LIJEČNIČKE KOMORE

GODINA XXIV

BR. 228 TRAVANJ 2024.

LIJEČNIČKE novine

USUSRET IZBORIMA ZA TIJELA HLK-a



RAZGOVOR | RINA MUSIĆ

TEMA BROJA | PROBLEMI SPECIJALIZANATA

Naša društvena odgovornost uključuje pomaganje Ukrajincima dokumentirati posljedice rata

 Prof. dr. sc. LIVIA PULJAK, dr. med.

Hrvatsko katoličko sveučilište
livia.puljak@unicath.hr

Osam punih dana u ožujku 2024. kolega Damir Sapunar i ja proveli smo u Ukrajini kako bismo potakli ukrajinske kolege na dokumentiranje posljedica rata u znanstvenim člancima. Osim što smo održali sastanke s mnogim ukrajinskim kolegama i upravama sveučilišta, održali smo i više edukacija i radionica u Kijevu i Vinici na temu planiranja istraživanja i pisanja znanstvenih članaka.

Prije odlaska temeljito smo se raspitali što nas tamo čeka, među ukrajinskim kolegama, Hrvatima koji tamo trenutačno rade i veleposlanicom Republike Hrvatske u Ukrajini gospođom Anicom Djamić. Međutim, ništa te ne može dobro pripremiti na život u kojem se više puta dnevno oglašavaju zračne uzbune, na buđenje uz glasne sirene ujutro u 3 ili 4 sata, stresno trčanje u sklonište, učestale eksplozije, tjeskobu i nesanicu. Doživjeli smo brojne stresne trenutke, a još više lijepih i dirljivih. Ukrajinci su nam bili vrlo gostoljubivi, vrlo zahvalni i nebrojeno puta istaknuli su nam da im treba podrška međunarodne zajednice.

CMJ-ovi članci o Domovinskom ratu u Hrvatskoj

Kad je Damir pokrenuo ovaj naš projekt, koji smo nazvali *Giving voice*, inspiracija su mu bili profesori Ana i Matko Marušić. Oni su tijekom Domovinskog rata u Hrvatskoj pomagali kolegama pripremiti i objaviti znanstvene članke o našem ratu. Te su članke objavljivali u tematskim brojevima časopisa *Croatian Medical Journal* (CMJ).

Kad pitam prof. Matka Marušića o njegovim iskustvima objavljivanja tih tematskih članaka u Domovinskom ratu, kaže da je jako ponosan na taj pothvat u okviru kojeg je objavljeno čak 360 članaka na engleskom jeziku. Oko pola ih je objavljeno u CMJ-u, a pola u inozemnim časopisima kao što su *Lancet*, *JAMA*, *Canadian Medical Association Journal*, *Australian Medical Journal*, *Injury*, *Journal of Trauma*, *Military Medicine* i drugima. Taj domoljubni čin doveo je do prepoznavanja potrebe da se autore podučava i pomaže u objavljivanju članaka. Upravo je to doprinijelo ugledu koji CMJ ima u svijetu.

CMJ je počeo organizirati dvodnevne radionice o planiranju istraživanja i pisanju znanstvenih članaka. Od 2003. do 2011. organizirali su 17 radionica. Dugoročni učinak tih radionica ispitali su kroz prospektivno kohortno istraživanje, koje je uključilo 243 ispitanika koji su pohađali radionice i 243 kontrolna ispitanika. Obje skupine imale su slične publikacijske rezultate prije radionica. Međutim, oni koji su pohađali CMJ-ove radionice imali su nakon toga značajno više objavljenih članaka, veću citiranost i veći H-indeks. Te su rezultate Josip Šimić i suradnici objavili u časopisu *Learned Publishing*.

Prof. Marušić opisuje da je rad s autorima na tim člancima bio težak, ali lijep, jer su, zacijelo zbog ratnog zanosa, kolege kojima su pomagali marljivo sudjelovali i slušali savjete. Tako su nastala divna, cjeloživotna prijateljstva. Prof. Marušić opaža da tek kad neiskusni autor vidi svoj rad objavljen, shvati važnost i ljepotu toga postignuća. Također je ponosan i na činjenicu da su kolege kojima su pomagali u ratu na koncu redom postali dobri znanstvenici i šefovi odjela i bolnica. Marušić i suradnici to su također znanstveno dokumentirali i objavili u časopisu *Teaching and Learning in Medicine*.

Društvena odgovornost poslijediplomskih studija

Kako vodimo poslijediplomski studij TRIBE na Medicinskom fakultetu u Splitu, prof. Sapunar i ja svjesni smo kako studente nije dovoljno samo učiti o znanstvenoj metodologiji i statistici. Potrebno im je usaditi i načela društvene odgovornosti, i ta načela živjeti svojim primjerom. Društvena je odgovornost sve ono što radimo svjesno, dobrovoljno i načinom kojim pokazujemo da nam je stalo do okoline koja nas okružuje. U Europi je sada naša žalosna okolina rat u Ukrajini, a Ukrajina je naša prijateljska zemlja. Upravo je Ukrajina bila među prvim državama koje su priznale neovisnost Hrvatske u prosincu 1991. godine. Također, Hrvatska je bila među prvim državama koje su priznale neovisnost Ukrajine iste godine.

Stoga smo Damir i ja odlučili pomoći Ukrajini s onim što najbolje znamo – znanošću. Mi znamo znanstvenu metodologiju i spremni smo pomoći Ukrajincima koji nemaju vremena ili znanja za planiranje istraživanja i pisanje članaka.

Što smo napravili do sada

U okviru projekta *Giving voice* u posljednjih godinu dana objavljeno je devet znanstvenih članaka. Plan je dio tih članaka objavljivati u časopisu ST-OPEN, a kad procijenimo da su članci spremni za puno poznatije međunarodne časopise, onda ih usmjeravamo tamo. Autorima pomažemo sa svime što im treba u procesu publiciranja, od obrade podataka, pisanja rezultata, prevođenja tekstova na engleski jezik i slanja rada u časopise. Dovršavamo još desetak članaka koji bi u sljedećih nekoliko mjeseci trebali biti objavljeni ili poslani u časopise.



Posjet Nacionalnom Pirogovljevom medicinskom sveučilištu u Vinici

Do sada su teme objavljenih članaka obradile uglavnom teme iz ratne medicine. Nadamo se ubuduće dobiti i teme iz različitih drugih područja, za članke u kojima će se opisati posljedice rata. Primjerice, zanimljive bi nam bile teme o uništavanju spomenika, obrazovanju, ekonomskim posljedicama rata, otmicama djece i drugim ratnim zločinima, itd.

Ukrajinci su nas dočekali vrlo srdačno

Gdje god smo došli i s kim god smo se sastali, naši domaćini bili su iznimno srdačni i topli. Zahvaljivali su nam na dolasku u tom dramatičnom razdoblju kad su se opet aktivirale ratne aktivnosti u cijeloj Ukrajini nakon relativno mirne zime. U četvrtak kad smo došli, i kad smo doživjeli svoje prve ukrajinske eksplozije, u Kijev je došao nizozemski admiral Rob Bauer, predsjednik Vojnog odbora NATO-a. To je bio prvi put da je vojno izaslanstvo NATO-a posjetilo Kijev od početka invazije u veljači 2022. Ne može biti slučajnost da je baš toga jutra krenuo veliki zračni napad na Kijev. Odmah nakon toga dogodio se masakr u koncertnoj dvorani Crocus City Hall blizu Moskve. Napadi na cijelu Ukrajinu nisu jenjavali za vrijeme cijelog našeg boravka. Samo se mijenjala vrsta oružja koja leti iznad nas u trenutku kad se oglasi zračna uzbuna.

Da je mene netko pitao kako bih najradije provela tih osam dana u Ukrajini, odgovorila bih – u skloništu. Organizirajmo u skloništu sve naše sastanke i planirane edukacije. Međutim, naši domaćini inzistiraju na vođenju normalnog života. Organizirali su za nas odlazak na balet, vođenu turu po gradu, obilazak anatomskeg muzeja, obilazak muzeja Nikolaja Pirogova. Zaista nam nije bilo svejedno sjediti na predstavi ili slušati turističkog vodiča, i biti spreman da bi svaki tren trebao krenuti trčati u sklonište. Za vrijeme našeg obilaska Pirogovljeva muzeja bila je oglašena i zračna uzbuna, ali se naši domaćini na to uopće nisu obazirali jer je u zraku „samo MIG“. Ako se pojavi „samo MIG“, oni se ponašaju kao da opasnosti nema. Mi smo pak odlučili krotko sudjelovati u svemu što su domaćini za nas pripremili. Došli smo ih podržati, pa ako njima puno znači da se upoznamo s njihovom kulturom, ostavštinom i znanosti, onda ih pratimo u svemu što su planirali za nas.

Vodili su nas na brojna mjesta gdje je bilo jasno da nam žele pokazati najbolje što Ukrajina ima. A sve što smo vidjeli bilo je zaista zadivljujuće. Ljudi su u Ukrajini odlučni, ponosni, lijepi, hrana im je izvrsna, gradovi koje smo posjetili uredni su i nalik drugim europskim metropolama.

Medicinska edukacija u ratu

Nacionalno medicinsko sveučilište Bogomolets u Kijevu ima dugu tradiciju kao prva obrazovna institucija od koje potječe današnje sveučilište utemeljeno je davne 1841. Veliko je to sveučilište, što je za očekivati za grad koji ima 2,9 milijuna stanovnika. Ustrojem pripada onom što se kod nas opisuje kao „biomedicinsko sveučilište“. Prije rata upisivalo je 500 studenata medicine godišnje, a osim medicine imaju brojne druge programe iz područja biomedicinskih znanosti. Zbog rata morali su prekinuti svoj program medicine na engleskom jeziku jer su s početkom rata svi strani studenti napustili Ukrajinu pa im je to značajno umanjilo prihode.

Rektor Iurii Kuchyn mlad je i poduzetan, spreman na svekoliku suradnju. Analizom publikacija Sveučilišta u Scopusu dobije se podatak kako im je prosječan broj publikacija po znanstveniku manji od 0.5. Od doktorskih studenata, koji su glavni motor znanstvene produkcije institucija, traži se objava jednog ili dvaju radova, koji mogu biti objavljeni i na ukrajinskom jeziku. Znanstvenici s kojima smo razgovarali kažu da su otpori podizanju strožih kriterija za stjecanje doktorata znanosti i akademsko napredovanje veliki. Sve to nam zvuči poznato. Kako već 14 godina vodimo doktorski studij Translacijska istraživanja u biomedicini (TRIBE) i kako je prof. Sapunar u Izvršnom odboru ORPHEUS-a, organizacije koja definira standarde doktorske edukacije, ponudili smo im savjete kako bi se to moglo riješiti.

Odmah nakon našeg sastanka s upravom Sveučilišta priredili su memorandum o suradnji sa Sveučilištem u Splitu. Ugovore o suradnji sa splitskim sveučilištem ponudili su nam i Sveučilišta u Ivano-Frankivkom i Vinici. Rektor Splitskog Sveučilišta prof. Dragan Ljutić podržava projekt *Giving Voice*, pa se nadamo da mu neće biti krivo što mu voditelji dokorskog studija tumaraju po Ukrajini.

Obišli smo i sveučilišni anatomskeg muzej. Zanimljivo je kako anatomskeg muzeji uvijek imaju posebno mjesto u povijesti medicinskih fakulteta. U njihovom slučaju muzej nije djelo jednog velikana

>>



Kostur diva iz Vilnusa u anatomskom muzeju Nacionalnog medicinskog sveučilišta Bogomolets, koje nam je fotografiju ljubazno ustupilo

poput našeg Drage Perovića, već ga je osnovala skupina profesora među kojima je bio i Volodymyr Oleksiyovych Betz, koji je prvi u svijetu opisao piramidne neurone motoričke kore mozga.

Ukrajinsko zdravstvo u ratnim uvjetima

Liječnici s kojima surađujemo govorili su nam puno o problemima funkcioniranja u ratnim uvjetima. Velik dio osoblja dalo je otkaz jer su se odselili iz Ukrajine. S druge strane, te kadrove su dijelom nadomjestili zdravstvenim radnicima koji su izbjegli iz istočnog dijela Ukrajine, gdje su ratne aktivnosti najžešće. Istu priču kazuju i kolege sa sveučilišta.

Liječnici rade više nego prije, imaju neusporedivo više pacijenata zbog velikog broja ozlijeđenih na ratištu. Ozljede koje vidaju nešto su im potpuno novo, često se nađu u situaciji kad ne znaju pomoći pacijentu. Kolega anesteziolog priča nam o zanimljivim slučajevima ozljeda fragmentima granata. Nedavno su im u posjetu bili liječnici britanske ratne mornarice, koji su ih došli educirati o liječenju ozljeda koje nastaju od balističkih projektila.

U zdravstvu i na ratištu situacija sa zalihama opreme nije idealna, pa tu prazninu

pokušavaju upotpuniti nevladine organizacije. Jedna takva organizacija zove se Ptahy, a vodi je Tata Kepler, humanitarka koja je nekoć vodila poznati koktel-klub u Kijevu, a zatim se 2014. odlučila posvetiti humanitarnim aktivnostima. Naši domaćini odveli su nas u posjet jednom od središta te organizacije u Kijevu. Njena organizacija prikuplja sredstva za kupnju medicinske opreme, a tu opremu od njih može zatražiti tko god misli da mu treba. To uključuje i civile, ali i policajce i vojno osoblje, koje nekad dobije neprikladnu ili nepotpunu medicinsku opremu.

Čak su i bolnice izvan Kijeva preopterećene. Ranjenici se raspoređuju po bolnicama diljem Ukrajine. Primjerice, u Vinici se u bolnici nalazi središte za opekline, pa tamo dolaze brojni pacijenti kojima treba specijalizirana skrb opeklina.

Otići ili ostati

Mnogi ukrajinski kolege ističu vječnu dilemu odlaska ili ostanka u Ukrajini. Neki od njih bili su otišli na početku rata pa su se vratili. Neki nisu otišli jer nemaju kamo, nemaju rodbinu u inozemstvu, nije im ugodna zamisao o tome da im se diploma u inozemstvu neće priznati, da će morati krenuti od nule, a u Ukrajini imaju pristojan posao. Mnogi bi svejedno rado

otišli da nije starih roditelja koji ne žele napustiti Ukrajinu. Pa kako onda ostaviti roditelje, tko će se brinuti za njih. Oni koji imaju malu djecu brinu se pak kako bi se snašli u inozemstvu dok rade, jer ovdje imaju rodbinu koja im može pomoći oko djece.

Pirogov

U Vinici su nas domaćini odveli u muzej slavnog kirurga Nikolaja Ivanoviča Pirogova. Medicinski fakultet u Moskvi upisao je Pirogov u fascinantnoj dobi od 14 godina. Diplomirao je s 18 godina, u 22. godini obranio doktorat, a već s 26 godina postao sveučilišni profesor. Smatra se utemeljiteljem terenske ratne kirurgije, bio je prvi kirurg koji je upotrijebio anesteziju u operaciji na terenu i jedan od prvih kirurga u Europi koji je upotrijebio eter kao anestetik. Zaslužan je za izum raznih vrsta kirurških operacija i razvoj vlastite tehnike korištenja gipsa za liječenje prijeloma kostiju.

Kad je 1853. izbio Krimski rat, Rusi su bili preplavljeni ranjenim vojnicima koji su patili i umirali u užasnim uvjetima. Pirogov je 1854. otišao pomoći u Sevastopolj na Krimu. Morao se boriti ne samo za živote tisuća vojnika, već i protiv korupcije koja je bila raširena u medicinskoj upravi. Uspio je osigurati ujednačenu organizaciju te je uveo trijažni sustav, koji je ranjenike dijelio prema težini ozljeda. Pirogovljeva su postignuća naveliko hvalili nakon završetka rata 1856., ali to mu nije olakšalo život. Postao je žrtvom političkog manevriranja u vrhunskim medicinskim krugovima i pao u carsku nemilost. Izoliran i ostavljen bez mirovine, Pirogov je 1866. kupio veliko imanje u blizini Vinice, gdje je otvorio besplatnu bolnicu za siromašne. Nastavio je putovati i učiti te je imao brojne slavne pacijente koji su htjeli baš njega. Nakon što je umro, njegova udovica tražila je od crkve dozvolu za njegovo balzamiranje, i dobila je. Balzamirani Pirogov danas se može vidjeti u podzemnoj kripti ispod crkve podignute njemu u čast u Vinici.

Pirogov je bio veliki pobornik dokumentiranja znanstvenog procesa i pisanja znanstvenih članaka. Kako su naši domaćini toliko ponosni na njega, iskoristili smo



Savjetovanje doktoranada Nacionalnog medicinskog sveučilišta Bogomolets

to da ih potaknemo na hodanje Pirogovljevimi stopama i provedbu istraživanja.

Duševno zdravlje mi je neočekivano brzo propadalo

A kad smo već kod zdravlja, neugodno me iznenadilo koliko je brzo moje duševno zdravlje propadalo u Ukrajini. Baš tijekom našeg posjeta svaki su se dan u cijeloj Ukrajini događali napadi avionima, različitim raketama i projektilima. Vatreno krštenje imali smo u Kijevu odmah prvo jutro po dolasku. Čim smo izašli iz kolodvora, začuli smo zvukove eksplozija, pa su nas preusmjerili u skloništa željezničkog kolodvora.

Osim što se zračne uzbune objavljuju glasnim sirenama, savjetuje se i skinuti na mobitel aplikaciju *Air Alert!* koja korisnicima šalje upozorenja o novim zračnim uzbunama. Zvučna upozorenja koja šalje ta aplikacija vrlo su uznemirujuća. Osim toga, počeli smo pratiti i njihove komunikacijske kanale koji daju precizne informacije što leti u zraku, plovi Crnim morem i što se lansira sa zemlje. Kako se u zraku iznad nas stalno nešto događalo, imali smo stalno potrebu na mobitelu proučavati kakva vojna čudesa sad šalju na Kijev.

Nisam mogla dobro spavati; spavala sam možda dva-tri sata svake noći. Stalno sam se budila i posezala za mobitelom provjeravati status ratnih aktivnosti. Često su mi se vraćale slike i doživljaji iz Domo-vinskog rata u Hrvatskoj.

Već nakon dva dana slušanja zavijanja aplikacije i sirena za uzbune postala sam pretjerano osjetljiva na sve glasne zvukove. Trzala sam se kad bi kraj mene nekom glasno zazvonio mobitel, kad bi prošao bučan auto ili motocikl, ili na bilo koji drugi glasan zvuk ili vibraciju.

Bile su mi razočaravajuće, ali i zanimljive te moje ekstremne reakcije na stres. U razgovorima s domaćinima čula sam slične priče. Jedan anesteziolog priča da je prvih tjedan dana rata bio u velikom stresu i grozničavo je tražio različite informacije na internetu po cijeli dan i noć. Nakon toga je tri tjedna bio u teškoj depresiji. Zatim se vratio u svoju staru normalu, ali je odlučio izbrisati aplikaciju za uzbune i potpuno ignorirati uzbune i živjeti kao da ih nema. On više ne ide u sklonište. Vjeruje da je statistički mala vjerojatnost da će baš on nastradati, a da je prilično velika vjerojatnost da će potpuno poludjeti ako se bude drukčije ponašao.

Drugi kolega, anesteziolog, pričao nam kako je primijetio da se njegovim paci-

jentima koji pate od kronične boli zdravlje pogoršava za vrijeme uzbuna i da uzimaju znatno više analgetika nakon što se oglase zračne uzbune.

Odustajanje nije opcija

Za našega boravka u Ukrajini stalno su nas dragi naši iz Hrvatske nagovarali da se vratimo ranije. Nije im bilo lako slušati vijesti o raketiranjima i bombardiranjima. Mi na to nismo pomislili ni jednom. Došli smo s ciljem i nismo bili spremni odustati unatoč pojačanim ratnim aktivnostima. Ne žalimo niti jednog trenutka provedenoga u Ukrajini. Nije uopće loše dobiti malo takve životne perspektive, kako bi vidio da postoje veći životni problemi od tvojih.

Pridružite nam se: povežite nas s ukrajinskim kolegama kojima treba pomoć u publiciranju, uključite se u naša istraživanja

Tko god ima kontakte s ukrajinskim kolegama kojima bi dobro došla bilo kakva pomoć u dokumentiranju posljedica rata, javite nam se i rado ćemo im pomoći. Također, ako želite raditi istraživanja o posljedicama rata, a nemate kontakte sa znanstvenicima iz Ukrajine, javite nam se i mi ćemo vas povezati s kolegama iz naše mreže suradnika. Damir Sapunar (ds@mefst.hr) jedva čeka da mu se javite.

Literatura

Projekt Giving voice. Medicinski fakultet u Splitu. Dostupno na: <https://mefst.unist.hr/studies/graduate-school/tribe/giving-voice/12280>.

Šimić J, Marušić M, Gelo M, Šaravanja N, Mišak A, Marušić A. Long-term outcomes of 2-day training on planning and writing research on publication output of medical professionals: 11-year cohort study. *Learned Publishing* 2021;34: 666-674.

Marušić M, Markulin H, Lukić IK, Marušić A. Academic advancement of authors receiving tutoring from a medical journal. *Teaching and Learning in Medicine*. 2006;18(2):126-9.